

Tarrósy István

Kenya—Uganda—Tanzánia

Kelet-afrikai Föderáció: álom vagy valóság?

Irásom első felében a kelet-afrikai térség három meghatározó országát, Kenyát, Ugandát és Tanzániát mutatom be röviden. Az „ország-névjegyek” ismertetése után e három állam által alkotott Kelet-afrikai Közösség (East African Community; rövidítve: EAC) létrejöttének körülményeit vizsgálom meg, rövid történeti áttekintést adva a kezdeti korszakról és a Közösség hivatalos indulásától számított egy évtizeden belül bekövetkezett hanyatlás okairól. Szót ejtek az 1990-es években megindult újjáéledésről, és vázolom a nemrégiben egy EAC államfői csúcstalálkozón megfogalmazott Kelet-afrikai Föderáció gondolatát. Végezetül értékelem a kelet-afrikai regionális együttműködés lehetőségeit, különös tekintettel az EAC és az Európai Unió viszonyára.

A kelet-afrikai területekről származó ősember-leletek „az ember létezésével és az emberi társadalom kialakulásával kapcsolatos legkorábbi bizonyítékok”,¹ és arról tesznek tanúbizonyságot, hogy a kelet- és északkelet-afrikai térség az emberi civilizáció egyik ősi bölcsőjének tekinthető. A Louis Leakey által az Olduvai-hasadékbán feltárt maradványok a régmúlt embereinek közösségeiről, a hasadéktól délre fekvő területeken valószínűsített korai gyűjtögető-vadászó, *koisan* nyelvet beszélő népek tevékenységéről árulkodnak. Az őskori tevékenységek fontosságához hasonlítható az 1400-as évek derekán megindult fejlődés, amely a partvidék meghatározó kereskedelmi tényezővé válását segítette elő. Az első portugál felfedező, majd később német és brit misszionáriusok és gyarmatosítók, valamint az ománi szultán megjelenése Zanzibár szigetén a XVIII. században mind az elfoglalt és ellenőrzés alá vont területeknek a kibontakozó

világkereskedelembé való integrálását segítették elő. Persze már ekkoriban sem volt mindegy, mindez milyen áron valósulhat meg! A klasszikus gyarmati uralom az 1960-as években ért véget, amikor is szinte egész Afrikában sikerre vezettek a – számos esetben évtizedeken át tartó – függetlenedési mozgalmak. Az *annus mirabilis* idején a jelenlegi 53 afrikai állam többsége nyerte el függetlenségét. Az új nemzetállamoknak pedig rögtön komoly gazdasági-társadalmi-politikai kérdésekre kellett megfelelő válaszokat találniuk. Az az élettér és életközösség, amely a térségben élő népekre ősidők óta jellemző volt, a modern nemzetállami keretek között vagy tovább erősödött – amint azt Tanzánia első elnökének, Julius Nyererének nemzetépítő politikája markánsan előmozdította saját országában –, vagy éppen bomlásnak indult azáltal, hogy az immáron független együttélés törzsi-etnikai konfliktusokat szított és polgárháborúhoz vezetett – ahogyan azt a példátlanul véres ruandai események mutatták.

Már az 1920-as években felmerült a kelet-afrikai területek együttműködésének szorosabbra fűzése, és az 1926-ban megalakult Kelet-afrikai Kormányzók Konferenciája (Conference of East African Governors) a térség népeiben élő pán-afrikai szellemiséget és szolidaritást tovább mélyítette, politikai alapot és keretet ajánlva az 1967-ben megalkotott Kelet-afrikai Együttműködés Szerződéséhez (Treaty for East African Co-operation). William Tordoff szerint az ilyen jellegű regionális együttműködés „több ponton is érthető ... [hiszen] lehetséges eszközt jelent a mesterséges, elsősorban a gyarmatosító hatalmak által a gyarmatosított országokra kényszerített határok keltette feszültségek csökkentésére, ... ezáltal politikai stabilitást eredményez,

... [és mert] az afrikai vezetők elvi szinten síkra szállnak az afrikai egység gondolata mellett.² Paulo Sebalu véleménye szerint „a kelet-afrikai együttműködés történelmi tényezők eredménye ... először Uganda és Kenya, majd Uganda, Kenya és Tanzánia került ugyanazon gyarmatosító hatalom befolyása alá, [amely] egy egységes vasúthálózat, postai hálózat, és később közös légitársaság létrejöttét eredményezte, mindezeket annak érdekében létrehozva, hogy a brit kormányzat, mint e szolgáltatások finanszírozója csökkenthesse kiadásait.”³

A Kelet-afrikai Közösség életében és fejlődési lehetőségeiben a gazdasági szempontok dominanciája kezdetektől fogva tetten érhető, és a kapcsolatok legalapvetőbb mozgatórugóként értelmezendő. Mielőtt azonban a Közösség elmúlt négy évtizedét vizsgáljuk meg részleteiben, vessünk egy pillantást az EAC-t alkotó három államra.

Kelet-Afrika politikai térképe

KENYA

A kenyai nemzet „atyja”, Jomo Kenyatta 1964-ben lett az 1963 év végén függetlenségét kikiáltó állam első elnöke, és 24 éven át, 1978-ban bekövetkezett haláláig ikon-jellegű vezérként határozta meg országa fejlődését. „Kenyaiban az európai és ázsiai betelepülők, valamint az európai tőke már a gyarmati időszakban megteremtették az iparosítás és a városiasodás alapjait. Kenyatta célja az volt, hogy mindezeket az előnyöket fel lehessen használni a kenyai társadalom modernizációja során.”¹⁴

A modernizációt Kenyatta az akkori nyugati tőkehatalmak segítségével tudta elképzelni, és országának nemzetközi kapcsolatai építése során hangsúlyt fektetett a Nyugattal való együttműködésre – ez később ideológiai értelemben a kelet-afrikai regionális együttműködés egyik problematikus pontját jelentette. Kenyattát Daniel Toroitich arap Moi követte az elnöki székben, aki már nem élvezte a lakosság olyan széles körű támogatását, mint elődje. Az 1969-től de facto egypártrendszerként működő Kenya a nemzetben belülről érkező belső és a nemzetközi közösségtől érkező külső nyomásoknak engedve 1991-ben utat adott a policentrikus

filozófiájú politikai liberalizációnak. Moi 2002 decemberében lemondott elnöki hatalmáról, miután egy békés, többpárti választáson az egyesült ellenzéki erőket tömörítő Nemzeti Szivárvány Koalíció jelöltje, Mwai Kibaki elsőprő győzelmet aratott a volt állampárt utódja, a KANU⁵ jelöltje felett (a szavazatok 63%-át szerezve meg).

KENYA

Területe: 582 ezer km² (kerekítve)

Legmagasabb pontja: Mount Kenya 5199 m-rel

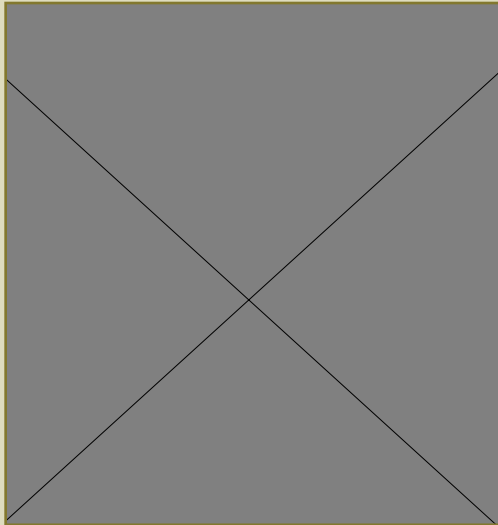
Lakossága: 32 millió

Népcsoportok: Kikuyu 22%, Luhya 14%, Luo 13%, további 51%: Kalenjin, Kamba, Kisii, Meru, és egyéb európai, ázsiai

Hivatalos nyelvek: szuahéli és angol

GDP per capita: 1000 USD (2003)

Külső adósságállomány: 5,9 milliárd USD (2003)

Forrás: CIA The World Factbook

UGANDA

Milton Obote miniszterelnök 1962. október 9-én hirdette ki Uganda függetlenségét, amelynek elnyerése felerősítette az északi és déli területeken élő különböző népcsoportok közötti etnikai feszültségeket. „Északon a gazdaság és az iskolázottság terén meglehetősen elmaradt, „állam nélküli” nilusi népcsoportok éltek, míg délen azok a fejlett bantu királyságok helyezkedtek el, amelyekkel a britek a gyarmati időkben speciális kapcsolatban álltak, és amelyek vezetői az új alkotmány értelmében továbbra is megtarthatták uralkodói címüket.”⁶

Obote északi katonákból felállított hadsereggel 1966-ban ugyan elűzte az országból a legnagyobb déli királyság, Buganda uralkodóját, aki a függetlenséggel az ország államelnöke lett, egyúttal azonban önmagát és hatalmát is veszélybe sodorta. 1971-ben ugyanis Idi Amin tábornok államcsínyt hajtott végre és diktatorikus hatalmat vezetett be, amelyet egészen 1979-ig képes volt fenntartani. Uralma alatt Idi Amin lelkén sok száz-ezer ember élete száradt, azonban amikor újból Obote kaparintotta meg a hatalmat (1980–85), a gerillaháborúk folytatódtak,

és az emberi jogok sárba tiprása sem szűnt meg, további közel százezer életet kioltva. 1986-ban Yoweri Kaguta Museveni hatalomra jutásával – politikai pártok együttműködése nélkül, de széles tömegek által támogatva – indulhatott meg az ország stabilizálása, az első békés és biztonságos fejlődés időszaka. 1986 után 2001-ben is, a leadott voksok 69,3%-os többségével Musevenit választották meg az ugandaiak elnöknek, lehetőséget biztosítva, hogy folytassa reformjait és új gazdasági fejlődési pályára állítsa országát.

UGANDA

Területe: 236 ezer km² (kerekítve)

Legmagasabb pontja: a Mount Stanley-n lévő Margherita Csúcs 5110 m-rel

Lakossága: 26,4 millió

Népcsoportok: Baganda 17%, Ankole 8%, Basoga 8%, további 67%: Iteso, Bakiga, Langi, Rwanda, egyéb törzsi, európai, ázsiai

Hivatalos nyelvek: angol, (lu)ganda, szuahéli, arab

GDP per capita: 1400 USD (2003)

Külső adósságállomány: 3,8 milliárd USD (2003)

Forrás: CIA The World Factbook

TANZÁNIA

A kelet-afrikai térség országai közül elsőként a kontinensen elterülő Tanganyika vívta ki függetlenségét 1961 decemberében. A nemzet „Tanítómesterének” tekintett függetlenségi harcos Julius Kambarege Nyerere 1962-ben lett felesketve, mint a Tanganyikai Köztársaság első államelnöke, majd Zanzibár szigetének 1963-as függetlenné válását követően 1964. október 29-én ő proklamálta a föderatív Egyesült Tanzániai Köztársaság létrejöttét.

Tanzániában sohasem dúltak etnikai konfliktusból fakadó polgárháborúk, és a közel 130, különböző nyelvet beszélő népcsoport békésen megfér egymással az új állam kereteiben is, hiszen egyik törzs sem dominálta a politikai életet. Ehhez nagyban járult hozzá Nyerere nemzetépítő politikája is, amely például a szuahéli nyelv államnyelvvé tételével a nemzeti identitást, az egy nemzetbe való tartozást erősítette. A Nyerere által 1967-ben meghirdetett Ujamaa-szocializmus Tanzániát inkább a Keleti Tömb irányába mozgatta, annak ellenére, hogy az ország a „harmadik utas” politizálás szövetségét képviselő elnökkötelezettek mozgalmához is csatlakozott később (a kettő

egyébként nem zárta ki egymást). Csaknem másfél évtized alatt az Ujamaa gazdasági válságba sodorta az országot, amelynek kormányzását 1985-től Ali Hassan Mwinyi vette át. A nyugati hatalmak és a kölcsönöket, segélyeket folyósító nemzetközi szervezetek nyomására 1992-ben alkotmánymódosítással Tanzánia is bevezette a többpártrendszert, és 1995-ben megtartotta az első plurális parlamenti választásokat, amellyel egyidőben új elnököt is választott Benjamin Mkapa személyében. Mkapa az élet szinte valamennyi területén reformokat indított el, és gazdaságpolitikájával ösztönözte a külföldi befektetőket, egyben jó pozíciókat harcolt ki a nemzetközi szervezeteknél is. A 2005. december 14-ei elnök- és parlamenti választásokat követően, a független Tanzánia negyedik elnökéként 2005. december 21-én feleskették Jakaya Mrisho Kikwetét. Az elkövetkező években a külügyminiszterből lett államelnöknek minden bizonnyal meg kell majd küzdenie az egyre élesedő zanzibári kérdéssel,⁸ valamint többek között a kelet-afrikai regionális együttműködés mélyítésének lehetőségeivel.

TANZÁNIA

Területe: 945 ezer km² (kerekítve)

Legmagasabb pontja: a Mount Kilimajaro a Kibo 5895 m-rel

Lakossága: 36,6 millió

Népcsoportok: 95% bantu törzsek (több mint 130), és 5% arab, európai, ázsiai (Zanzibár szigetén a többség arab identitású)

Hivatalos nyelvek: szuahéli és angol

GDP per capita: 600 USD (2003)

Külső adósságállomány: 6,5 milliárd USD (2003)

Forrás: CIA The World Factbook

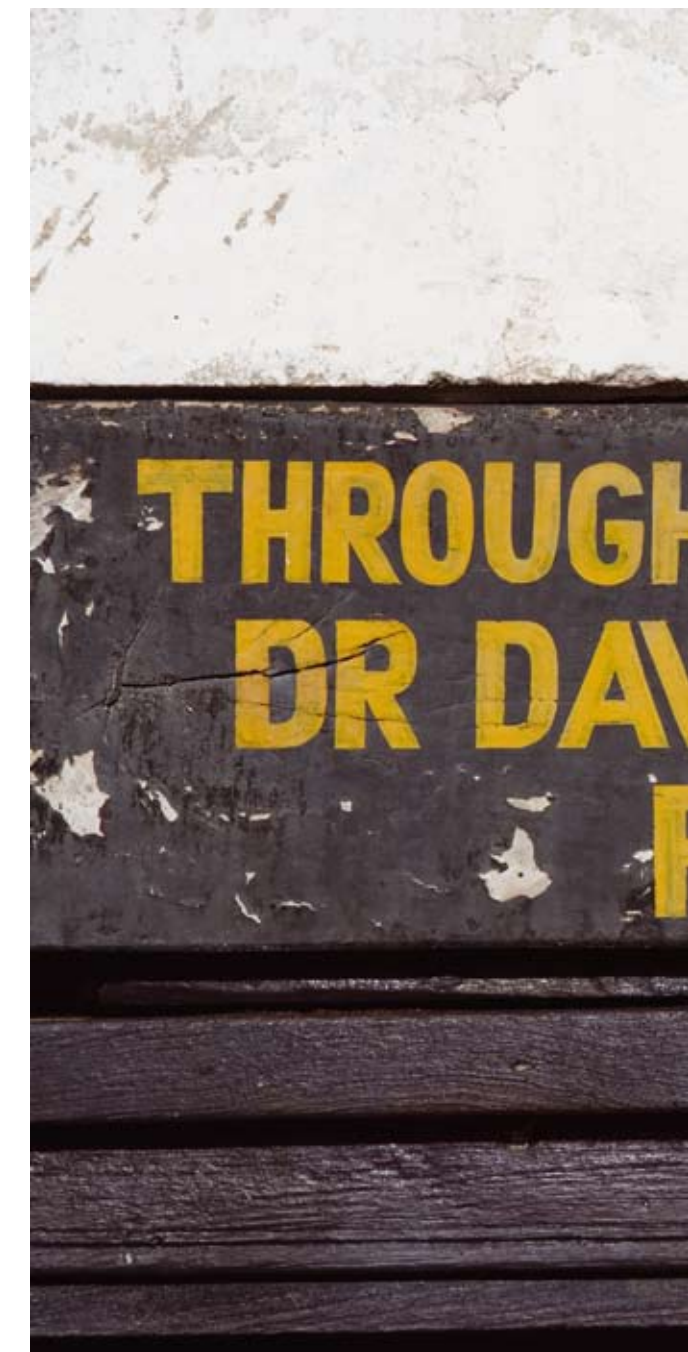
A KELET-AFRIKAI KÖZÖSSÉG LÉTREJÖTTE ÉS ELSŐ ÉVTIZEDE

Nem férhet kétség ahhoz, hogy a gyarmatosító hatalmaktól való függetlenné válás folyamatában az afrikai népek felfokozott várakozással tekintettek előre új, szabad életükre. A helyi ellenzéki erők Kelet-Afrika országaiban mozgalmakba tömörültek és ők váltak a gyarmatosítók tárgyalópartnereivé az 1950-es évek során. A térségben e tekintetben példaértékű munkát végzett Tanganyika első politikai pártja, a TANU (Tanganyika African National Union). Miután Tanganyika kivívta függetlenségét, óriási lelkesedési hullám indult meg a kelet-afrikai térségben, és egyesült a szívekben élő pánafrikai közösségi szolidaritás eszméjével, lehetőséget kínálva egy szorosabb régiós együttműködésre.

1900-ban már Uganda és Kenya között, később, 1922-től Tanganyikát is bevonva három országot tömörítő vámunió (Customs Union) létezett a térségben, amelyet a bevezetőben is említett, 1926-tól működő Kelet-afrikai Kormányzók Konferenciája – ez később átalakult, és 1948 és 1967 között Kelet-afrikai Legfelső Bizottság néven (East African High Commission) működött tovább –, valamint az 1961 és 1967 között fennálló Kelet-afrikai Közös Szolgáltatások Szervezete (East African Common Services Organisation) erősített meg strukturálisan.

Az 1967-ben megkötött Kelet-afrikai Együttműködés Szerződése számos ponton gyengének bizonyult az együttműködés valódi koordinációja és kontrollja tekintetében. Az ipar területén például problémát jelentett a Kelet-afrikai Fejlesztési Bank szűk mozgásterét, amely Mead megfigyelései alapján nem rendelkezett azokkal a jogosítványokkal, amelyek megakadályozhatták volna egy új acélgyártó üzem megnyitását Kenyában, miközben előzőleg Ugandában már a bank egy hasonló üzem létrehozásához biztosított anyagi támogatást.⁹ A példa mutatja, hogy a verseny és együttműködés fogalmai nem lettek pontosan lefektetve a három ország között, és a kelet-afrikaiak reményeivel ellentétben a regionális fejlődés nem eredményezte a javak egyenlő vagy legalább arányos mértékű elosztását.

A szerződés által létrehozott Kelet-afrikai Közösség (EAC) más oldalról is erőtlennek mutatkozott. Az előbbi példával összhangban szükséges elsőként említeni a tagok között fokozatosan növekvő különbségeket és fejlődési egyenlőtlenségeket. Ezek középpontjában Tordoff szerint az állt, hogy „a tagságból fakadó előnyök egyenlőtlenül Kenya gazdaságába áramlottak, amiért Kenya a készárúk terén dominálta a közösségen belüli kereskedelmet.”¹⁰ Az írásom elején említett ideológiai különbségek sem kedveztek a közösség egyben tartásához. Láttuk, Tanzánia szocialista ideológia mentén szervezte állami életét, miközben a dél-afrikai konfliktus eszkalálódásával inkább dél felé „húzott”,

a keleti területek egységének további erősítése helyett. Kenya határozottan kötelezte el magát a kapitalista ideológia mellett, Uganda pedig nem volt képes az egyensúlyozó szerepre. Mindezek eredményeként, politikai unió hiányában, közös gazdasági stratégia, továbbá egy egészséges és igazságosabb mértékű elosztási politika nélkül, ráadásul különböző ideológiák mentén építkezve a tagság kifulladt. Az 1970-es években a térség országai között bekövetkezett határmenti fegyveres konfliktusok következtében (egy évtizeddel megalakítása után) a Kelet-afrikai Közösség felbomlott, és ez számos tekintetben visszavetette a regionális entitás kialakulásának lehetőségét.

A KELET-AFRIKAI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÚJRAINDÍTÁSA, A KÖZÖSSÉG FELÉLESZTÉSE

A Földünket érő globális kihívásokra egy ország sem képes – még fejlett iparral és gazdasággal rendelkező ország sem – egymaga megadni a megfelelő választ. A kölcsönös függőség (interdependencia) elmélete ma talán igazabb, mint valaha, hiszen egy-egy környezetvédelmi probléma, gazdasági válság, etnikai konfliktus olyan méreteket ölt, amely egész térségekre, sőt, glóbuszunk egészére nézve hordozhat veszélyeket. Össze kell tehát fognia a globális rend-

szert különböző szereplőinek: nemzeteknek, civil szervezeteknek, multinacionális vállalatoknak, és együttes erővel megkeresni a legmegfelelőbb válaszokat.

A gazdaságilag és technológiailag az Észak fejlett országaitól elmaradottabb Dél fejlődő területei, ezen belül is az afrikai országok többsége „túlságosan gyenge ahhoz, hogy helyt álljon a globális versenyben.”¹¹ Éppen ennek okán még hangsúlyosabb a regionális együttműködések, a régiós léptékű szövetségek megvalósítása és működtetése. A regionális integráció ugyanis megoldást kínál a természeti és egyéb erőforrások optimális fel-

használására, a kölcsönös gazdasági érdekek kiaknázására. Különösen akkor, amikor a globális hatások – vegyük csak a kulturális hatásokat – olyan ellenhatásokat gerjesztenek, amelyek a helyi értékek, a lokális normák felértékelődésében, azok védelmében és megerősödésében nyilvánulnak meg, a regionalizációs folyamatok mind országokon belül, mind országok között hatásos ellenszert kínálhatnak a versenyben maradásra. Minden bizonnyal e megfontolások is a kelet-afrikai együttműködés 1990-es években történt újraindításának háttérében álltak.

Robert Pinkney a Kelet-Afrika nemzetközi kapcsolatait és viszonyait feltáró könyvében nyomtatékosan kiemeli, hogy „az 1990-es évekre a többségében polarizáló hatások megszűntek. Uganda véget vetett a katonai diktatúrának, Tanzánia már nem volt elkötelezettje a szocialista fejlődésnek. Mindhárom ország elfogadta a versengő, többpárti politizálást és a piacgazdaságot – persze különböző mértékű lelkesedéssel.”¹²

Első lépésként 1993-ban kötött új megállapodást a három bemutatott ország, felállítva a Kelet-afrikai Együttműködést segítő ún. Háromoldalú Bizottságot (Tripartite Commission for East African Co-operation). E bizottság elsősorban az együttműködő felek közötti szabad kereskedelem feltételeinek megteremtésén fáradozott, és szándékosan nem foglalkozott az ipari szektorra vonatkozó kontrollmechanizmusok meghatározásával. Az 1993-as egyezmény célként tűzte ki „az egyenlő mértékű fejlődést, az életminőség javítását, a régió természeti erőforrásainak fenntartható mértékű kiaknázását, a nők társadalmi szerepének növelését, valamint a béke, a biztonság és a jó szomszédi kapcsolatok szorgalmazását.”¹³ A koordináló szervezet nevében szereplő „együttműködés” szó is a három ország azon elkötelezettségét mutatta, miszerint egyikük sem akar központi szervezetet létrehozni az 1993 és 1999 közötti időszakban. Ez Európai Unió támogatásával és ösztönzésével a kelet-afrikai régió revitalizációjára irányuló szerződést végül 2000 novemberében írta alá a három állam legfőbb vezetője.

EAC ÉS EU

A Kelet-afrikai Közösség (EAC) és az Európai Unió (EU) együttműködésének vizsgálatakor legelőször is le kell szögeznünk, hogy az EU a Dél fejlődő országaiban évtizedek óta markáns támogató politikát folytat, szorgalmazva a regionális együttműködések beindítását. Ahogyan Neill Nugent foglalja össze, „az EU ilyen irányú aktív szerepvállalásának 3 fő oka van: (1) történelmi, (2) morális és (3) gazdasági: (1) *történelmi* – néhány EU-tagállam, különösen Franciaország és az Egyesült Királyság gyarmati múltjukból fakadóan hosszú ideje szoros kapcsolatokat ápolnak a Harmadik Világgal; (2) *morális* – az EU tagjainak kormányai – noha különböző mértékű eltökéltséggel – úgy gondolják, hogy kötelességük tenni valamit a világméretű szegénység és éhség ellen; (3) *gazdasági* – a Harmadik Világ országaiba irányul az EU exportjának közel 30%-a, valamint az EU nagy mértékben függ olyan harmadik világbeli nyersanyagoktól, mint például a gumi, a réz és az uránium.”¹⁴

Az 1993 novemberében hatályba lépett Maastrichti Szerződés¹⁵ „jelentősen megerősítette az unió fejlesztési politikájának jogi alapjait. A „Fejlesztési együttműködésről” szóló új fejezet (a 130u-y cikkelyek) három fontos célkitűzést fektetett le: a gazdasági és szociális fejlődés elősegítését, a fejlődő országok integrációját a globális gazdaságba és a szegénység elleni kampányt.”¹⁶

Az 1963 és 1969 közötti időszakot átölelő Yaoundé-i Egyezmények voltak az első igazi mechanizmusok, amelyek az EU és a volt francia és belga gyarmatok kapcsolatát e tekintetben kibővítették. Nagy-Britannia csatlakozásával „a folyamat tovább erősödött,

és megalkotásra került az 1975-ös első Lomé-i Egyezmény, valamint az ún. ACP¹⁷ országok körét is meghúzta az európai közösség ... és a kereskedelmi kedvezmények megadása valójában beépült az új struktúrába, amely segélyek és befektetések biztosítására koncentrált, serkentve az európai és afrikai országok közötti párbeszédet.”¹⁸ 2000 júniusában a négy Lomé-i Egyezményt, amely az 1975 és 2000 közötti időszakot ölelte át, a Cotonou-i Megállapodás követte. E szerint további húsz éven át az EU az említett szellemben felelősséggel kezeli a világ fejletlenebb térségeiben a szegénység elleni küzdelmet azáltal, hogy segélyeket folyósít, valamint ösztönzi az EU és az ACP-országok közötti kereskedelmet.

Amikor azonban az EU – mint egyébként a világ legtöbb segélyt és támogatást nyújtó donora – Harmadik Világra fókuszáló fejlesztési politikáját vizsgáljuk meg közelebbről, nem szabad meglepednünk arról a globális versenyről, amelyben az EU egyenesen az USA, Japán, Kína és India versenytársaként kell, hogy megmértesse magát. A verseny természetesen arra sarkallja az EU-t is, hogy kiterjessze és elmélyítse érdekeltségi körét a világban, és még előnyösebb pozíciókat szerezzen meg magának a globális piacon. Adott tehát a lehetőség, hogy kereskedelmének fokozása érdekében a volt európai gyarmatbirodalmat még szorosabban magához kösse, és mind exportját, mind importját e fejlődő térségekkel erősítse. A gazdasági és technológiai értelemben is fejletlenebb Kelet-Afrika e megfontolásból is fontos az EU számára.

ÁLOM VAGY VALÓSÁG? A KELET-AFRIKAI FÖDERATÍV EGYÜTTMŰKÖDÉS LEHETSÉGES JÖVŐJE

A regionális együttműködés Kelet-Afrika számára mindenképpen lehetséges, sőt, egyre inkább úgy tűnik: az egyetlen kiút, hogy a térség és a közösséget alkotó államok gazdasági potenciáljukat kiaknázhassák, és versenyképes szereplőkként mozoghassanak a „globális piacon”. Ahhoz azonban, hogy elérhessék e szintet, sokat kell még tenniük számos területen, így például a 2004 márciusában elindított Vámunió tekintetében.

Peter Kiguta közgazdász a mérvadónak számító *East African* hetilapnak nyilatkozva kiemelte, hogy a Vámunió hatására „az ipari szektor arra lesz kényszerítve, hogy egyre többet áldozzon új technológiák bevezetésére, amelyek segítségével magasabb színvonalon tud árukat termelni mind a regionális, mind a nemzetközi piacokra.”¹⁹ Figyelembe véve a globalizáció által felgyorsított világpiaci trendeket, a fejlett Észak és a fejlődő Dél közötti szakadék egyre nő. Amennyiben a fejlődő országok nem képesek felvenni a versenyt fejlettebb társaikkal – márpedig jelen állapotban csak kevesen képesek igazából megméretetni magukat a globális piacon –, szinte esélyük sincs a felzárkózásra. E tendenciákkal tisztában volt a három kelet-afrikai állam elnöke, a kenyai Kibaki, az ugandai Museveni és a tanzániai Mkapa a 2004. augusztus 27. és 29. között Nairobi-ban rendezett csúcstalálkozójukon, amikor is deklarációban tették közzé abbéli szándékukat, miszerint a kelet-afrikai regionalizációs folyamatokat felgyorsítják, elmélyítik, és elérik a végcél, amely a három állam politikai föderációját jelenti.

Maga a föderáció gondolata, láttuk, sohasem állt távol a térség lakóitól, sőt, a bevezetőben említett kulturális és történelmi kapocs mindvégig összekötötte a szuahéli partvidék és a kelet-afrikai belső területek népeit. Ebből a megközelítésből, valamint felmérve annak szükségességét, hogy gazdasági értelemben mindhárom ország a másik kettőre van utalva, az együttműködés szorosabbra fűzése magától értetődő.

A kőkemény nemzetgazdasági érdekek, amelyek egy alapos geopolitikai elemzés²⁰ során megkerülhetetlenek, azonban a Kelet-afrikai Közösség újraindítása óta ismét

felszínre törtek, legutóbb a 2005 júniusában esedékes költségvetési vitákban, a három ország nemzeti parlamentjeiben. Annak ellenére, hogy mindhárom ország vállalásaihoz híven harmonizációs eszközöket épített be költségvetésébe, a különböző regionális szervezetekben vállalt szerepeik gyengíthetik a kelet-afrikai együttműködést. John Kech Kenya kelet-afrikai ügyekért és regionális együttműködésért felelős minisztere az *East African* 2005. június 13-i számában²¹ azt nyilatkozta, hogy már a vámuionis törekvéseket is lassítják az egyes partnerek több, különböző szervezetben betöltött tagságai, és a tagságokkal járó feladatok, kötelezettségek. Így például, Tanzánia 2001-ben kilépett abból a Comesa (Common Market for Eastern and Southern Africa) elnevezésű regionális szervezetről, amely lehetőséget adott a bent maradt tagok közül Egyiptomnak, Kenyának, Ugandának és Zimbabwe-nek arra, hogy 2002-ben a közöttük lévő kereskedelem az egész szervezeten belüli kereskedelem 58,8%-át éri el. Figyelemre méltó, hogy annak a SADC (South African Development Community) nevű regionális szervezetnek, amelybe Tanzánia Comesa-tagsága felmondása után lépett be, ugyanez az adat, ugyanebben az évben csupán 20%-ot tett ki. Összehasonlításképpen: az EU-n belül a tagállamok közötti kereskedelem átlaga 70%.

Ahhoz, hogy a kelet-afrikai közösségi álmok valóra váljanak, kevés csupán nyilatkozatokban hangzatos, időnként túlzó elhatározásokat papírra vetni. Elérkezett az idő, hogy a közösség partnerállamai valódi lépéseket tegyenek a csúcstalálkozókon megfogalmazott elképzelések megvalósítása érdekében. Persze, a nemzeti érdekeket nem olyan egyszerű félretenni, és több időre van szükség a politikai föderáció megalapozásához, különösen akkor, ha gazdasági értelemben a versenyképes fejlődés várat magára. A Kelet-afrikai Közösséget alkotó államoknak²² meg kell megbirkózniuk a globális stresszhatásokkal egyrészt annak érdekében, hogy önmaguk képesek legyenek állampolgáraik számára jobb, élhetőbb és fenntarthatóbb életet biztosítani, másrészt a közösségi lét és együttműködési kultúra kiépítése végett, amely elősegítheti a nemzeti és szubnacionális szinten egy magasabb életminőség kialakulását, helyzetbe hozva és versenyben tartva a térséget a globális gazdaságban.

JEGYZETEK

¹ Fage, J. D. – Tordoff, W. 2004. *Afrika története*. Budapest, Osiris Kiadó. 9. eredeti cím: A History of Africa. 4. kiadás, London és New York, 2002, Routledge

² Tordoff 2002: 241.

³ Sebalu 1972: 345.

⁴ Tordoff 2002: 446.

⁵ A KANU Kenya első politikai pártja volt. A rövidítés a Kenya African National Union nevet takarja.

⁶ Tordoff 2002: 447.

⁷ 1995 óta e naphoz kötődően, ötvenként, október utolsó napján rendezik a tanzániai elnök- és parlamenti választásokat.

⁸ A félig autonóm Zanzibár szigetén az unió létrehozásától kezdve folyamatosan erősödik a szinte egyeduralgó Forradalmi Állampárt (CCM) legnagyobb ellenzékét képviselő Egyesült Polgári Front (CUF). A CUF a 2000-es választások elcsalásával is vádolta a CCM-t, sőt, véres atrocitásokba torkollott a két párt szimpatizánsainak összetűzése a szigeten. 2005-ben sem volt konfliktusmentes a választások lebonyolítása. A Zanzibári Képviselőház már többször felvetette az egyesült köztársaságból való kilépést, amely Tanzánia egésze megítélésében okozhat komoly gondokat.

⁹ Mead 1969: 284-5.

¹⁰ Tordoff 2002: 243.

¹¹ Kwarteg 1997: 29.

¹² Pinkney 2001: 202.

¹³ U.o. 203.

¹⁴ Nugent 1994: 405-408. [Az eredeti idézetet a szerző fordította és formázta, a dőlt kiemelésekkel és számozással együtt.]

¹⁵ The Maastricht Treaty on European Union (TEU)

¹⁶ Schmuck 1997: 68.

¹⁷ Az ACP rövidítés jelentése: Ázsiai, Karibi és Csendes-óceáni, és értelemszerűen e térségek országainak csoportjára utal.

¹⁸ Pinkney 2001: 76.

¹⁹ A riport szerzői: Chhatbar, S. – Kaiza, D.

²⁰ A hagyományos geopolitikai szemlélet mellett, amely (ahogy Csizmadia fogalmaz) „a hosszú távú problémákat ragadja meg”, egy ilyen vizsgálódás során említést igényel a tudatos tanzániai nemzetformálás folyamatának két dimenziója: a népesség területi eloszlása, az apró falvak és nagy távolságok kettőssége és ezek áthidalása, valamint a kialakuló nemzet térben aránytalanul elszórt állampolgáraival folytatott kommunikáció, amely meghatározó eleme a nemzetegység politikai értelemben vett kialakításának. Mindkettő valójában az Yves Lacoste által használt társadalmi rétegek „belső geopolitikájához” kapcsolható, amelynek feltérképezése kihagyhatatlan a hatalom térbeliségének vizsgálatakor, illetve a térségi hatalmi viszonyok elemzésénél. Természetesen elengedhetetlenül szükséges a Mező Ferenc szerinti „hagyományos államközi geopolitika” értelmezése, amely Csizmadia megfogalmazásában azokat a „külső geopolitikai” „motivációkat és eszközöket [veszi számba], melyekkel a különböző politikai konstrukciók egy koherens geopolitikai tér kialakítását generálták.”

²¹ A teljes írás Oluoch, F. tollából származik, címe: Dual membership slowing progress of EAC customs union. Forrás: <http://www.nationmedia.com/eastafrican/13062005/Regional/Regional1.html>.

²² 2006 november végére egyértelművé vált, hogy a Közösség tagjai közé felvételt nyerhet Ruanda és Burundi is, amelyek évekkal ezelőtt adták be a csatlakozásra irányuló kérelmüket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

CSIZMADIA SÁNDOR

1998 „A geopolitikai mint a nemzetközi kapcsolatok elemzésének módszere”, in: *Külpolitika*. 1998. tavasz.

CHHATBAR, SUKHDEV – KAIZA, DAVID

2004 „Protocol is Signed. Now the Real Work Begins”, *The East African*. 2004. március 8. www.nationmedia.com/eastafrican/08032004/Regional/Regional0803200420.html

FAGE, JOHN D. – TORDOFF, WILLIAM

2004 *Afrika története*, Budapest.

KWARTEG, CHARLES OWUSU

1997 *Africa and the European Challenge. Survival in a Changing World*, Aldershot, Avebury.

MEAD, DONALD.C.

1969 „Economic Co-operation in East Africa”, in: *The Journal of Modern African Studies*. 7, 2: 277-287.

MEZŐ FERENC

2000 „Ellenállási területek a társadalomban”, in: *Szociológiai Szemle*. 4.

MURRAY-BROWN, JEREMY

1972 *Kenyatta*, Fontana.

NUGENT, NEILL

1994 *The Government and Politics of the European Union*, Houndmills, Basingstoke and London.

OLUOCH, FRED

2005 „Dual membership slowing progress of EAC customs union”, *The East African*. 2005. június 13-18. www.nationmedia.com/eastafrican/13062005/Regional/Regional1.html

PINKNEY, ROBERT

2001 *The International Politics of East Africa*, Manchester and New York.

SCHMUCK, OTTO

1997 „Development”, in: WEIDENFELD, WERNER – WESSELS, WOLFGANG *Europe from A to Z. Guide to European Integration*, Luxemburg

SEBALU, PAULO

1972 „The East African Community”, in: *Journal of African Law*. 16, 3: 345-363.

TARRÓSY ISTVÁN

2004 „'Past Fears – Future Hopes' An Example for Regional Co-operation outside Europe: From the East African Community to an East African Federation”, In: TARRÓSY I. – ROSSKÖGLER, G. (szerk.) *Regional Co-operation as Central-European Perspective*, Pécs, 161-169.

TORDOFF, WILLIAM

2002 *Government and Politics in Africa*, Houndmills, Basingstoke.

